

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

**ВІД РИМСЬКОГО ПРАВА
ДО ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРАВА ЄВРОПИ:
ЄВРООРІЄНТОВАНА ШКОЛА
ПОРІВНЯЛЬНОЇ ЦИВІЛІСТИКИ
НА ТЛІ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ**

Колективна монографія

*За редакцією
Є. Харитонова, О. Харитонової, І. Давидової*

Одеса
Фенікс
2025

УДК 323.22/.28:355.01] (477):342.7
В 42

*Рекомендовано рішенням вченої ради Національного університету
«Одеська юридична академія» 24 вересня 2025 року (протокол № 2)*

Рецензенти:

Булеца С. Б. – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри цивільного права та процесу Ужгородського національного університету;

Гринько С. Д. – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри приватного права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова;

Дудченко В. В. – докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія».

В 42 **Від римського права до інтеграційного права Європи: євроорієнтована школа порівняльної цивілістики на тлі гібридної війни : кол. монографія / за заг. ред. проф.: Є. Харитонова, О. Харитонової, І. Давидової. – Одеса : Фенікс, 2025. – 660 с.**
ISBN 978-617-8763-01-5

Колективна монографія є комплексним дослідженням еволюції приватного права – від римської традиції до сучасних європейських моделей у контексті гібридної війни проти України.

У книзі поєднані: дослідження методологічних засад порівняльної цивілістики; аналіз римського приватного права як основи європейської правової цивілізації; вивчення впливу гібридної війни на приватноправові інститути; компаративістські студії у сфері сімейного, договірної, спадкового, банківського та цифрового права; розгляд нових викликів, пов'язаних із цифровізацією та трансформацією правосвідомості.

Монографія адресована науковцям, викладачам, юристам-практикам, студентам юридичних факультетів і всім, хто цікавиться розвитком приватного права в умовах європейської інтеграції та гібридної війни.

УДК 323.22/.28:355.01] (477):342.7

ISBN 978-617-8763-01-5

© Колектив авторів, 2025

ЗМІСТ

Авторський колектив	5
ВСТУП.	7

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРИЧНІ ПІДВАЛИНИ

Розділ 1. Від вивчення рецепції Римського приватного права до теорії адаптації європейських правових систем: Одеська школа порівняльної цивілістики (Євген Харитонов, Олена Харитонova)	9
Розділ 2. Методологічні імперативи порівняльної цивілістики під час гібридної війни (Євген Харитонов, Олена Харитонova)	39
Розділ 3. Римське приватне право як підґрунтя права ЄС (Євген Харитонов, Олена Харитонova)	77
Розділ 4. Глобалізація, глокалізація і дихотомія «приватне право-публічне право» через призму гібридної війни (Євген Харитонов, Олена Харитонova)	119
Розділ 5. Приватне право у відкритому суспільстві в аномальних умовах (Євген Харитонов, Олена Харитонova, Ірина Давидова)	150
Розділ 6. Еволюція суб'єктів права та розвиток представництва: від часів римського приватного права до сьогодення (Ірина Бабич)	179

ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ПРАВОВИЙ КОНТЕКСТ

Розділ 7. Російсько-українська гібридна війна: юридичний фронт (Євген Харитонов, Олена Харитонova)	210
Розділ 8. Розвиток цивільного законодавства в умовах гібридної війни: модернізація, рецепція, трансплантація. Досвід і перспективи (Богдан Фасій)	239
Розділ 9. Волонтерська діяльність в умовах гібридної війни (Юлія Кривенко)	272
Розділ 10. Цивільні правовідносини, що виникають у сфері цивільно-військового співробітництва Збройних сил України (Микола Павленко)	288
Розділ 11. Проблеми, що виникають у зв'язку зі смертю військовослужбовця ЗСУ, під час дії воєнного стану (Валерій Герсак)	309
Розділ 12. Проблеми інституту встановлення фактів, що мають юридичне значення в умовах гібридної війни (Юлія Цал-Цалко)	327

Розділ 9

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

DOI

Юлія Кривенко

кандидатка юридичних наук, доцентка

Маленькі дії значно важливіші за великі наміри

В Україні відбувається становлення демократичного суспільства, яке має базуватися на принципах законності, добровільності, гласності, співробітництва, забезпечення права і свободи людини і громадянина та гуманізму. Враховуючи те, що існуючі державні структури не в змозі вчасно реагувати на всі потреби суспільства, особливої ваги останні роки набула волонтерська діяльність. Волонтерська діяльність в Україні, яка ще декілька років тому була маловідомою, є такою, що дозволяє говорити про неї як про суспільне явище, яке потребує правового регулювання¹ у відповідності до сучасних реалій.

О. Аркуша характеризуючи передумови виникнення та становлення волонтерського руху зазначає, що «волонтерський рух в Україні виріс із тисяч приватних зв'язків з військовослужбовцями, мобілізованими, добровольцями й людьми, які опинилися в зоні бойових дій, з глибокої емпатії та зі сплеску патріотичних почуттів, які чи не вперше в Україні набули не так національного, як державного характеру»²

У свою чергу, Х. Боринець аналізуючи розвиток волонтерської діяльності зазначає, що «за останні десять років в Україні спостерігається зростання інтересу до волонтерства. У 2014 році лише 7,8% респондентів почали волонтерити, але до 2023 року ця цифра зросла

¹ Кривенко Ю. В. Волонтерська діяльність: поняття та ознаки. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 18. С. 41-44.

² Про гідність. Волонтерський рух в Україні 2013-2017 років/ За редакцією Олени Аркуші та Миколая Литвина; упорядники Галина Боднар, Олена Лукачук, Леся Хлипавка; Національна Академія наук України, Інститут Українознавства імені Івана Крип'якевича, Львів, 2018. С.15

до 53%. Також помітно, що зменшується кількість людей, які не цікавляться волонтерством взагалі: у 2014 році це було 15,7%, а вже у 2023 році – лише 3,9%. Крім того, збільшилася кількість тих, хто вже мав досвід волонтерства, з 9,8% у 2014 році до 53% у 2023 році. Ці дані вказують на позитивний тренд у розвитку волонтерського руху в Україні¹.

З початком збройної агресії російської федерації проти України залученість до волонтерської діяльності значно збільшилася. Влітку 2022 року 59 відсотків українців долучились до волонтерської діяльності на користь Збройних Сил, внутрішньо переміщених осіб та інших громадян, які постраждали внаслідок війни, що демонструє потенціал провадження волонтерської діяльності. Загалом упродовж 2022 року 74 відсотки українців долучились до волонтерської діяльності.

У 2023 році волонтерську діяльність провадили 37 відсотків українців, у 2024 році цей показник зменшився до 27 відсотків, 2025 році показник знову зменшився.²

У ст. 1 Загальної декларації волонтерів визначено, що волонтерська діяльність – добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги³. Насамперед саме слово «діяльність» означає систематичні дії членів суспільства, їхніх об'єднань, спрямовані та досягнення певного результату. Діяльність таких осіб здійснюється в інтересах інших осіб та в інтересах суспільства (без мети отримання прибутку від виконаних робіт та наданих послуг).

Практично дослівно поняття «волонтерської діяльності» повторюється в Законі України «Про волонтерську діяльність», а саме: «Волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги⁴.

¹ Боринець Х. Практика волонтерської діяльності в умовах воєнного стану. *Вісник гуманітарного наукового товариства*. Вип. 24. С. 11-14. URL: <https://bit.ly/3QVcnNz>

² Концепція Державної цільової соціальної програми з розвитку волонтерської діяльності на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/715-2025-%D1%80#Text>

³ Загальна декларація волонтерів, прийнята на XI конгресі Міжнародної асоціації волонтерів. Права людини: навч. посіб. К.: Просвіта, 2002. С. 67-80.

⁴ Про волонтерську діяльність: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 42. Ст. 435.

Волонтерська діяльність є основою побудови та розвитку громадянського суспільства. Вона втілює в собі найшляхетніші прагнення людства – прагнення миру, свободи, безпеки та справедливості для всіх людей.

Проблеми розвитку волонтерства становлять науковий та суспільний інтерес. Волонтерство охоплює всі сфери розвитку суспільства, тому є унікальним явищем. Загальновідомо, що залучення до волонтерства не прив'язане ні до віку, ні до професії, ні до якоїсь нації, ні до політичних чи релігійних поглядів людей у тому чи іншому суспільстві на певному етапі його розвитку. Волонтер – це будь-хто з нас, проста людина зі своїми проблемами та негараздами, але яка знаходить у собі сили, бажання, іноді й матеріальні засоби, власний особистий час та інші ресурси для досягнення соціально корисної мети спільного блага суспільства чи окремої особи. Волонтер працює завжди безоплатно, має бажання зробити особистий внесок у реалізацію соціально вагомих громадських проєктів та ініціатив, спрямованих на благо суспільства, а результатом будуть вдячність людей, які отримали необхідну допомогу та підтримку.

Основою волонтерського руху в усьому світі вважається принцип: «Хочеш відчувати себе людиною – допоможи іншому». З кожним роком праця волонтерів стає все більш значущою для економіки країн світу та для повноцінного духовного розвитку кожної людини. Стан та тенденції розвитку волонтерського руху є важливим резервом розвитку активності людей, удосконалення соціальних відносин у будь-якому цивілізованому суспільстві та державі.

У свою чергу Є. Я Блоха зазначає, що «волонтерство в Україні не є новим явищем, але війна з росією стала каталізатором для його розвитку. Це приклад того, як кризові ситуації можуть спонукати людей діяти разом і взаємодіяти для досягнення спільної мети. Волонтерство в Україні демонструє важливість духовного єднання та співпраці у складний час, і є одним з найяскравіших прикладів розвитку громадянського суспільства в дії»¹. Волонтерство в Україні, починаючи з Революції Гідності, стало потужним національним рухом. Волонтери взяли на себе вирішення складних питань, які з певних причин не могли бути вирішені належним чином. Сьогодні волонте-

¹ Блоха Я. Є. Світоглядні засади волонтерства в Україні в умовах війни. Філософські обрії: наук.-теорет. журн. 2023. Вип. 47. Київ; Полтава, С. 80-88.

ри відіграють важливу роль у підтримці вразливих груп населення, наданні необхідної інформації та ресурсів, а також підтримці та допомозі Збройним Силам України.

У чому полягає відмінність між волонтерською діяльністю в мирний час та під час воєнного стану? Це питання є досить актуальним та має певні особливості. Волонтерство внаслідок військової агресії російської федерації відіграє важливу роль у наданні допомоги та підтримки людям, які постраждали від наслідків воєнних дій. Волонтери можуть виконувати різні завдання, залежно від ситуації та потреб.

Слушною є думка Є. Балачіної, яка зазначає, що «волонтерська діяльність у воєнний період – це організована діяльність у вигляді нової програми, що передбачає великі зміни і приносить із собою сили спасіння, коли настає момент перевірки кожного її учасника (волонтера) в даний момент часу, розв'язуються вузли проблем та врівноважуються складові процесу нормальної життєдіяльності людей»¹.

Війна в центрі Європи в 21-му сторіччі. Цю словесну конструкцію в останнє десятиріччя можна було часто почути від людей, яким бракувало слів, аби описати свій подив, жах, обурення подіями в Україні. Здавалося, що класична війна, де артилерійський снаряд чи ракета «Граду» руйнує будинок, валить диспетчерську вежу аеропорту, де з'являється поняття «ветерани» – це не про новітню історію Європи. Але реальність була саме такою: у 2014 році в українських містах почалася війна, і цією війною керувала росія. Попри те, що після 2014 року західні й українські OSINT-спільноти, аналітичні центри і журналісти здійснили десятки розслідувань російської присутності у Криму та на Донбасі, багато медіа та інституцій Заходу уникали називати росію стороною війни. Остаточне розуміння цього прийшло лише після повномасштабного вторгнення².

Упродовж восьми років, до 24 лютого 2022 року, тривала «гібридна» фаза війни росії проти України, під час якої російське військово-політичне керівництво офіційно заперечувало причетність російської федерації до бойових дій на території України.

¹ Балачіна Є., Джур О. Організація діяльності волонтерських організацій в умовах війни. *Економічні горизонти*. 2022. № 4 (22). С. 88-99.

² Найкоротша історія російсько-української війни. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/istoriya-viyny-rosiya-ukraina/32831284.html>

Гібридна війна – війна з поєднанням в застосуванні конвенційної зброї, партизанської війни, тероризму, кібервійни, торгових війн, патентних війн, реваншистських рухів, інформаційного тероризму, пропаганди, порушень прав людини, злочинів проти людяності, військових навчань, переселення, узурпації, вплив на громадську думку, злочинні акти цензури тощо.

«Гібридній війні» властивий транскордонний, глобальний характер, що передбачає завдання ударів по цілій низці напрямків – «невидимих фронтів», що торкаються практично всіх аспектів життєдіяльності противника.

Ставка робиться на тотальне вимотування противника, злам його здатності протистояти організованому зовнішньому тиску, яке поєднується зі «зламом» держави зсередини («5-а і 6-а колони», деструктивні політичні технології «кольорових революцій», використання екстремістських і терористичних формувань), що в кінцевому підсумку призводить до втрати державою свого суверенітету, встановлення над країною зовнішнього управління та, як наслідок, розграбування її ресурсної бази.

В останні десятиліття дана стратегія не раз доводила ефективність, тому сьогодні все частіше задіюється протестний потенціал населення (особливо молоді, яку використовують «втемну»), всілякі терористичні, екстремістські, кримінальні угруповання, сили деструктивної опозиції, що отримують пряму та опосередковану матеріальну та інформаційну підтримку. Завдяки цьому виникають широкі оперативні можливості воювати без формального оголошення війни і домагатися військово-політичних результатів без задіяння класичної бойової сили на добу.

Особливо це стосується сфери інформації, яка набула першочергового значення в інформаційну епоху, що настала після закінчення холодної війни. Головні битви гібридної війни відбуваються в різних секторах цієї сфери – від кіберрозвідки та використання штучного інтелекту, до пропаганди та фейкових новин.

Діяльність волонтерських організацій, які забезпечують стійкість тилу для перемоги на фронті, принципово відрізняється від схеми 2014-2015 рр. По-перше, волонтерські організації спеціалізуються на допомозі одному або декільком підрозділам Збройних Сил України, а не добровольчим батальйонам. По-друге, волонтерські організа-

ції спеціалізуються за певними видами допомоги, наприклад, хтось постачає військове обладнання, хтось – додаткові продукти та одяг тощо. По-третє, волонтерські організації, на відміну від 2014–2015 рр., мають мозаїчне фінансування – значну роль відіграє збір коштів на рахунок через соціальні мережі – спільнокошт (краудфандинг), додатково використовують благодійні кошти бізнесу та грантову допомогу міжнародних організацій.¹

Ще задовго до повномасштабного вторгнення росія посилила кібератаки на держоргани, обороно-промисловий комплекс, інфраструктурні об'єкти, IT-мережі та ЗМІ в Україні. Внаслідок чого кіберволонтерство є одним із найпоширенішим напрямів волонтерської діяльності, в якій учасники використовують інформаційно-комунікаційні технології, особливо Інтернет, для позитивного внеску на користь суспільства.

Спеціалісти у сфері кібербезпеки аналізуючи «Державно-приватне партнерство в умовах кібервійни» зазначили, що до діяльності у сфері кібербезпеки було залучено 500 волонтерів; виконано понад 100 проєктів; організовано співпрацю з кіберполіцією, РНБО, територіальною обороною, банківським сектором; співпраця базується переважно на особистих контактах і не була затверджена юридично. Основною проблемою кіберволонтерів є невизначеність для осіб, які бажають брати участь в інформаційно-оперативних заходах через відсутність правових підстав для отримання статусу учасника бойових дій, що створює ризик притягнення таких осіб до кримінальної відповідальності в майбутньому. Внаслідок чого було прийнято рішення про створення правової платформи для місії кіберволонтерів в Україні, вивчення міжнародного досвіду та вибір відповідної моделі.²

Як наслідок, у Білгород-Дністровському районі Одеської області запрацював проєкт «Кібер-волонтер». Цей проєкт спрямований на створення мережі освічених та активних громадян, які допоможуть підвищити цифрову грамотність та кібербезпеку в Одеській області. Ці волонтери будуть навчати представників громадськості, активно впроваджувати цифрові ініціативи у районах та територіальних гро-

¹ Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/analiz-ukrayinskoho-volonterstva-na-osnovi-metodolohiyi-novykh-sotsialnykh>

² Зміцнюючи національну кібербезпеку. URL: https://cybersecuritycluster.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/12th-cluster-mm_ukr_30.06.22.pdf

мадах, а також сприяти зміцненню цифрової компетентності місцевих мешканців¹.

Наприклад, 15 липня 2024 року волонтерська хакерська спільнота спільно з кіберфахівцями ГУР МО України здійснила масштабну кібератаку на близько 100 вебресурсів у росії. Метою атаки було знищення внутрішньої інформації компаній, які обслуговують клієнтів з державного сектору росії, що причетні до ведення війни проти України. Зокрема ураження зазнали – МІТgroup, «Пермський завод промобладнання», «Об'єднані кранові технології» та «РУМОС-ЛАДА». Внаслідок кібератаки зовнішній вигляд уражених вебресурсів був змінений: замість звичних розділів на сайтах з'являлась лише свиняча голова і код помилки «404»².

Кіберволонтери можуть ділитися своїми навичками, ресурсами та часом для допомоги різним невідприємницьким організаціям, спільнотам чи окремим особам. Основні галузі кіберволонтерства включають створення та підтримку веб-ресурсів, управління соціальними медіа, підтримку технічних аспектів, переклади та інші інформаційно-комунікаційні завдання. Кіберволонтерство полегшує участь волонтерів, незважаючи на просторові та тимчасові обмеження, та стимулює міжнародне співробітництво, розширюючи географію учасників та охоплення можливих волонтерських програм. Кіберволонтерство має низку переваг, включаючи гнучкість і доступність для учасників, крос-культурну взаємодію, використання сучасних технологічних інструментів та можливість надання допомоги в тих галузях, де фізична присутність не є необхідною. З урахуванням швидкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і дедалі більшого використання Інтернету в усьому світі, кіберволонтерство відіграє дедалі значущу роль суспільному добробуті та соціальному розвитку. Тим не менш, необхідний подальший аналіз та дослідження різних аспектів кіберволонтерства, таких як ефективність та якість діяльності, проблеми конфіденційності та безпеки, адаптація культурних та соціальних відмінностей та інші фактори, щоб краще зрозуміти та оптимізувати цю форму волонтерства для блага суспільства.

¹ Оголошуємо про запуск нового проєкту «Кібер-волонтер»! URL: <https://bd-rda.od.gov.ua/ogoloshuyemo-pro-zapusk-novogo-proyektu-kiber-volonter/>

² Огляд подій в сфері кібербезпеки, липень 2024. URL: https://ufss.com.ua/wp-content/uploads/2024/08/Cyber-digest_Jul_2024_UA.pdf

Н. І. Грищенко підкреслюючи важливість волонтерської діяльності під час воєнного стану, акцентує увагу на тому, що «масові волонтерські рухи виникли і активізувалися саме під час переломних моментів і найбільш гострих кризових подій у сучасній Україні»¹.

Одним з таких напрямів, який виник одним з найперших, є «Маскувальна сітка для Армії руками волонтерів» – всеукраїнський волонтерський рух із виготовлення маскувальних сіток для українських військових. Зважаючи на те, що сітки легко псуються і горять при обстрілах, потреба в них залишається великою, і їх виготовлення продовжується навіть на дванадцятому році війни. Волонтерська діяльність здійснювалася за різними напрямками – виготовляють ковдри, наплічники, пояси, балаклави, чохли на артилерію, рукавиці, шапки, білизну, оберєги, сухі борщі, чаї тощо. Деякі групи налагодили виробництво індивідуальних маскувальних засобів «марушок». Крім того, волонтерські осередки виконують роль пунктів збору різноманітної допомоги – одягу, екіпірування, продуктів, листів тощо. Наприклад, ГО «З надією в майбутнє» розпочала свою діяльність із серпня 2014 року і не припиняла її, з повномасштабним вторгненням розширила сфери допомоги, а саме: плетіння маскувальних сіток та марушок, пошиття форми для військовослужбовців та адаптивного одягу для поранених, допомога особам, які потрапили у складні життєві обставини, придбання для військових різноманітних технічних засобів (від ключів до автомобілів), допомога дітям, батьки яких загинули, допомога військовим у шпиталі під час проходження реабілітації.

Наступний напрям – це надання «гуманітарної допомоги». Волонтери надають допомогу громадянам, які опинились у зоні конфлікту, або набули статусу ТПО та постраждали внаслідок обстрілів. Це може бути доставка продовольства, води, медикаментів, одягу та інших необхідних предметів першої необхідності. Міжнародні гуманітарні організації від початку повномасштабного вторгнення росії надали допомогу 13,5 мільйонам громадян по всій Україні. «Зокрема, 2,4 мільйона людей були забезпечені прихистком і предметами першої необхідності. Одяг, опалювальні прилади й інші товари, необхідні для підготовки до зими, отримали близько 630 тисяч осіб. Воду й предмети гігієни було надано 6,9 мільйона громадян; харчові продукти – 8,9

¹ Грищенко Н. І. Розвиток та риси волонтерської діяльності особи в умовах воєнного стану в Україні. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2023. Вип. 45. С. 92-96.

мільйона; медичні послуги – 8,9 мільйона осіб. Грошову допомогу – 4,3 мільйона людей»¹. Лише влітку 2022 року ЮНІСЕФ доставив до Одеси 27 вантажівок з гуманітарною допомогою, щоб допомогти 50 тисячам дітей у постраждалих від війни районах на півдні України.

Гуманітарна допомога була розміщена на складах в Одесі, що включало в себе обладнання для очищення води, санітарно-гігієнічні набори для запобігання захворюванням через брак чистої води та санітарних умов, що особливо небезпечно для вразливих верств населення.

Від початку російського вторгнення та війни в Україні компанія L'Oréal спрямувала всі зусилля на забезпечення українців засобами гігієни. Група L'Oréal пожертвувала 5 мільйонів євро на гуманітарну підтримку вимушено переміщених осіб.

За 2,5 місяці L'Oréal Україна доставила близько 300 000 засобів для гігієни у більш як 20 населених пунктів України. Гуманітарна допомога була спрямована на забезпечення лікарень, пологових будинків, центрів з вимушено переміщеними особами, будинків для літніх людей, військових тощо.

Медичне волонтерство – це добровільна допомога у медичних справах, часто виконувана безкоштовно, щоб надати медичну допомогу тим, хто її потребує, а також для підтримки медичних установ у складних умовах. Багато волонтерів з медичною підготовкою та досвідом надають допомогу в медичних закладах, надають медичну допомогу постраждалим людям, а також допомагають з евакуацією та транспортуванням поранених, та їх подальшій реабілітації. «Благодійний фонд «КОЛО» від початку активних бойових дій працює у напрямі евакуації, допомоги ЗСУ з екіпіровкою та машинами. Окремим напрямом є медичний. Фондом здійснюється закупівля ліків та витратних матеріалів і обладнання для лікарень та військових шпиталів. Здійснюється системна робота із закупівлі та послідовним забезпеченням витратними матеріалами апаратів вакуумної терапії ран для лікарень по всій Україні.

Реалізовано проєкт «Медичний десант» – це надання кваліфікованих медичних послуг у віддалених, малонаселених чи деокупованих

¹ З початку війни 13,5 мільйона українців отримали гуманітарну допомогу від міжнародних організацій. *Радіо Свобода* (укр.). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-dopomoga-mizhnarodni-organizatsiyi/32176491.html>

територіях. Проєкт розпочав свою роботу з вересня 2022 року, вже здійснено понад 1200 прийомів лікарів у рамках цієї ініціативи. Наразі здійснюється закупівля та оснащення 30 машин екстреної медичної допомоги»¹.

Волонтери у сфері охорони здоров'я залучаються до різноманітних сфер діяльності, включаючи:

Супровід пацієнтів: волонтери надають фізичну підтримку пацієнтам, надають інформацію та створюють комфортні умови, а також сприяють їм у відвідуванні лікарів чи медичних закладів. Вони також можуть здійснювати певні медичні процедури та надавати емоційну підтримку для покращення благополуччя пацієнтів.

Освіта та профілактика: волонтери беруть активну участь у програмі освіти та профілактики захворювань, організовують заходи щодо популяризації здорового способу життя, проводять навчальні семінари та надають інформацію про різноманітні хвороби та заходи щодо їх запобігання.

Підтримка медичного персоналу: волонтери допомагають у здійсненні рутинних завдань, щоб дозволити медичним працівникам зосередитися на складніших процедурах та лікуванні пацієнтів. Це дозволяє ефективніше використовувати ресурси та знизити навантаження на адміністративні та апаратні завдання.

Технічна підтримка: з розвитком медичної технології волонтери з технічними навичками надають допомогу у сфері медичної інформатики та управління даними, розробки та підтримки медичного обладнання та програмного забезпечення. Слід зазначити, що учасники волонтерської діяльності повинні мати відповідну кваліфікацію, пройти навчання та сертифікацію, щоб гарантувати ефективність та безпеку їх діяльності.

Волонтерство у сфері охорони здоров'я відіграє важливу роль у забезпеченні якісної охорони здоров'я та доступу до нього для всіх. Воно допомагає розширити доступ до медичних послуг, підвищити інформованість про здоров'я, знизити навантаження на медичний персонал та покращити результати лікування.

Психологічна підтримка – це ще один з найпопулярніших напрямів волонтерської діяльності в сучасних умовах. Конфлікти

¹ Як українські волонтери організовують медичну допомогу під час війни. URL:<https://moz.gov.ua/uk/jak-ukrainski-volonteri-organizovujut-medichnu-dopomogu-pid-chas-vijni>

часто залишають тяжкі емоційні травми як у постраждалих, так і у тих, хто вижив. Волонтери можуть надавати психологічну підтримку, допомагаючи людям впоратися зі втратою, страхом та тривогою, і допомагаючи їм повернутися до нормального життя. Онлайн-платформа «Розкажи мені». Безкоштовна інтернет-платформа «Розкажи мені» цілодобово надає українцям безкоштовну психологічну допомогу. Якщо ви відчуваєте тривогу, у вас трапляються панічні атаки, ви близькі до депресії чи навіть на межі – вас проконсультують провідні спеціалісти Інституту когнітивного моделювання, Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця, сертифіковані психологи, психотерапевти та коучі. Команда платформи працює здебільшого за методом когнітивно-поведінкової терапії (КПТ), яка є однією з найпоширеніших форм психотерапевтичної допомоги людям з різними психологічними проблемами¹.

Ремонт та відбудова – напрям волонтерської діяльності, який активно набуває поширення. Війна призвела до руйнування або серйозного пошкодження близько 13% житлового фонду України, що стало однією з ключових проблем для планування відбудови. Окрім інфраструктурних збитків, Україна зіткнулася із величезними людськими втратами, масовою еміграцією та падінням економіки².

Волонтери беруть участь у відновленні майна громадян у постраждалих громадах, які були зруйновані внаслідок бойових дій. Це може включати руйнування зруйнованих будівель, відновлення інфраструктури, а також надання інформації та допомоги поновленню нормального життя. Вони приходять на допомогу до міст та сіл, які найбільше постраждали внаслідок російського вторгнення. Розгромлені будівлі, понівечені квартири та сотні людей без домівок – волонтери роблять усе можливе, аби відновити бодай частину країни вже сьогодні. Repair together – це ініціатива, що займається ремонтом і відбудовою помешкань у селах. Села були під окупацією та постійними обстрілами. Прибирання – це дводенні толоки, які влаштовуємо майже кожні вихідні.

¹ Де безкоштовно отримати психологічну допомогу під час війни: список ресурсів. URL: <https://happymonday.ua/ru/psychologichna-dopomoga-pid-chas-vijny>

² Відбудова України може коштувати понад 530 мільярдів доларів. URL: <https://slo-voproslovo.info/vidbudova-ukrayiny-530-mlrd-the-times-2025>

Ремонт пошкоджених будівель у селах. У 13 будинках повністю відновили вікна та ремонт дахів. Також виконують різні внутрішні роботи, наприклад, шпаклювання¹.

Освіта та тренінги. Волонтери допомагають в організації програм освіти для дітей та дорослих, особливо для тих, хто був позбавлений можливості здобути освіту через війну. Вони надають уроки, проводять тренування та допомагають розвивати навички, що сприяють майбутньому успіху та стабільності. Громадські проекти посідають важливе місце у системі розширення мережі курсів. Так, волонтерський розмовний клуб (в онлайн і офлайн-форматі) проєкту «Єдині» ініціативи «Навчай українською» створений, щоб допомагати і підтримувати усіх, хто переходить на українську мову. Мета проєкту – допомогти 1 млн людей перейти на українську. За три місяці роботи волонтери проєкту охопили 700 охочих викладачів і понад 17 тисяч учасників, які вже перейшли на українську. Офлайн-зустрічі проходять у Києві, Миколаєві, Одесі, Тернополі, Ужгороді, Вінниці, Дніпрі, Івано-Франківську, Львові, Чернівцях та інших містах.

Крім цього, існує безліч онлайн-курсів на безоплатній основі. Серед таких – «Українська за 27 уроків» на платформі Prometheus, розроблене проєктною командою «Є-мова» та волонтерською ініціативою «Безкоштовні курси української мови» (Громадська організація «Український світ»)².

Евакуація та адаптація. Ініціатива Helping to Leave народилася із хаотичного чату, де обговорювали можливості виїзду. Тепер кажуть в організації – це злагоджена робота, до якої залучено понад 200 волонтерів, які мешкають у більше ніж 30 країнах. Перебуваючи в різних часових поясах і локаціях, вони працюють позмінно, тож оператори завжди на зв'язку і можуть надати термінову допомогу. Helping to Leave також допомагає виїхати до інших країн Європи або переселитися, якщо людина зіткнулася з проблемами в новій громаді або хоче переїхати в інший населений пункт. З таким запитом до волонтерів звертаються 10-15% переселенців. Найчастіше, кажуть

¹ Будуємо разом. Це чотири волонтерські ініціативи, які відновлюють нашу країну. URL: <https://shotam.info/buduiemo-razom-chotyry-volonterski-initsiatyvy-iaki-vidnovliuiut-nashu-krainu/>

² Волонтерські ініціативи з вивчення української мови – потужний мовний фронт для місцевих громад. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/news/volonterski-initsiatyvy-z-vyvchennia-ukrainskoi-movy-potuzhnyi-movnyi-front-dlia-mistsevykh-hromad>

представники організації, люди переїзжать від рідних, до яких прямують після евакуації, а потім розуміють, що жити разом – не зовсім комфортно. Також трапляються випадки, коли переселенці змінюють плани виїжджати за кордон.¹

Глобальне волонтерство: воно є парадигмою волонтерської діяльності, яка проникає за межі географічних та культурних кордонів та зосереджена на міжнародному рівні. Учасники глобального волонтерства висловлюють свою готовність та відданість надати свої навички, ресурси та час для виконання добровільної роботи в країнах, що у стані розвитку чи в рамках міжнародних проєктів. Основна мета глобального волонтерства полягає в наданні допомоги та підтримки в різних сферах діяльності, таких як освіта, охорона здоров'я, екологія та соціальний розвиток, де існує значна потреба. Глобальні волонтери активно залучені до різноманітних видів діяльності, включаючи навчання, консультації, будівництво та надання медичної допомоги, націлені на сприяння сталому розвитку місцевих громад та інфраструктури. Реалізація глобального волонтерського проєкту може сприяти перетину культурних кордонів, створенню міжкультурного розуміння та сприянню взаємному навчанню та спільному вирішенню глобальних проблем. Міжнародна команда волонтерів з різних країн та культур має унікальну можливість взаємодіяти, обмінюватися досвідом та навчатися один в одного, вносячи свій внесок у сталий розвиток.

Ековолонтерство: Воно є формою волонтерської діяльності, що виявляється у вільній та добровільній участі індивідуалів у заходах, спрямованих на охорону та дослідження природного середовища. Ековолонтери надають свою енергію, час та навички на підтримку екологічних проєктів, покликаних зберегти довкілля та просвітлювати в галузі екологічної стійкості. Метою ековолонтерства є покращення екологічної ситуації та збереження біорізноманіття шляхом активної участі в різних ініціативах. Ековолонтери залучені до таких заходів як посадка дерев, очищення природних територій від відходів, моніторинг та дослідження флори та фауни, а також проведення інформаційних кампаній та освітніх заходів з метою підвищення

¹ «Людину не кинемо». Як волонтери Helping to Leave евакуують українців з окупації і депортації? URL:<https://www.radiosvoboda.org/a/ty-iak-volontery-helping-to-leave-evakuyuyut-ukrayintsiv-z-okupatsiyi-i-deportatsiyi/33145363.html>

поінформованості про проблеми довкілля. Крім прямого впливу на екологічне середовище, ековолонтерство має важливе значення у формуванні екологічної свідомості та підвищенні поінформованості про глобальні екологічні проблеми.

Досить актуальним напрямом ековолонтерства є реабілітація та порятунок тварин – зооволонтерство.. Допомога тваринам, постраждалим від війни, природних катастроф або людської діяльності – напрям волонтерства, який допомагає зберегти види та їхні ареали існування. Охочі допомогти можуть долучитись до притулку, центру реабілітації або навіть до команди рятівників тварин від браконьєрів. Наприклад, в Одесі ГО «Animal SOS Odesa» рятус і допомагає тваринам, які потрапили в біду. Волонтерами організації було врятовано з Херсонської області (після знищення греблі Каховської гідроелектростанції – Каховська катастрофа) 280 тварин.

Прибирання пластику, толоки, плогінг та прибирання – один із найпопулярніших видів волонтерства. В Україні діє міжнародна ініціатива «Let's do it», яка щороку об'єднує активістів усіх областей для проведення всеукраїнської толоки. Цей напрям також розвиває ГО Zero Waste Society, яка поширює стиль життя нуль відходів та аналізує діяльність бізнесу й великих корпорацій, аби сприяти системним змінам. До того ж такі організації, як ЕкоМісто та Україна без сміття допомагають цей пластик та вторинну сировину переробити й дати матеріалам друге життя. Більшість сортувальних станцій залучає волонтерів як гідів, які допомагають розповідати про станцію, правила та етапи сортування¹.

Технологічне волонтерство: воно є формою волонтерської діяльності, де учасники використовують свої навички та знання в галузі радіоелектроніки, зв'язку та для надання допомоги військовослужбовцям. «Технарі» – команда інженерів-фахівців, яка займається розробкою та впровадженням інноваційних рішень у галузі програмування, оптики та електроніки. Ними було розроблено Застосунок ЄППО-система збору даних про візуальні/аудіоспостереження повітряних цілей цивільними громадянами, побудова найбільш вірогідних передбачуваних трас повітряних цілей, візуалізація повітряної обстановки на мапі ЄППО, розсилка персональних попереджень користувачам

¹ Найпопулярніших напрямків екологічного волонтерства. URL: <https://ecoaction.org.ua/eko-volonter-10.html>

єППО координати яких є загрозово близькими до побудованої траси. Дозволяє будь-якій небайдужій людині рятувати життя людей і інфраструктуру нашої України¹.

Слід зазначити, що нові форми волонтерства еволюціонуватимуть відповідно до суспільних потреб, можливостей та тенденцій, і, отже, конкретні напрями волонтерства в майбутньому можуть виявитися непередбачуваними та різноманітними.

Слід зазначити, що волонтерська діяльність в Україні пройшла шлях від маловідомого явища до потужного суспільного руху, який став невід'ємною складовою громадянського суспільства. Особливо яскраво це проявилось під час переломних моментів новітньої історії – Революції Гідності та російської збройної агресії проти України.

Статистичні дані свідчать про стрімке зростання волонтерського руху: якщо у 2014 році лише 7,8% населення долучалися до волонтерства, то у 2023 році цей показник досяг 53%. Влітку 2022 року 59% українців брали участь у волонтерській діяльності на підтримку Збройних Сил та громадян, постраждалих від війни. Хоча у наступні роки спостерігається певне зниження активності (до 37% у 2023 році та 27% у 2024 році), волонтерство залишається потужним ресурсом суспільної взаємодопомоги.

Принципова відмінність сучасного волонтерства від початкового періоду 2014-2015 років полягає у його структурованості та спеціалізації. Волонтерські організації орієнтуються на підтримку конкретних підрозділів Збройних Сил, спеціалізуються за видами допомоги та використовують диверсифіковані джерела фінансування, включаючи краудфандинг, благодійні внески бізнесу та міжнародні гранти.

Різнорічність напрямів волонтерської діяльності відображає багатогранність суспільних потреб в умовах війни. Виготовлення маскувальних сіток, гуманітарна допомога, медичне волонтерство, психологічна підтримка, ремонт та відбудова інфраструктури, освітні програми, евакуація та адаптація переселенців – кожен із цих напрямів вирішує конкретні завдання підтримки як фронту, так і тилу.

Особливої уваги заслуговує розвиток кіберволонтерства як відповіді на виклики інформаційної війни. Участь понад 500 волонтерів у проєктах кібербезпеки, реалізація освітніх ініціатив з цифрової гра-

¹ Технарі. URL: <https://www.technary.com.ua/#projects>

мотності та проведення кібератак на ворожі ресурси демонструють адаптацію волонтерського руху до сучасних форм протистояння.

Глобальний, технологічний та екологічний напрями волонтерства засвідчують, що українське волонтерство інтегроване у світові тенденції суспільного розвитку та готове відповідати на виклики майбутнього. Волонтерство в Україні стало не просто механізмом надання допомоги, а проявом національної єдності, громадянської відповідальності та віри у перемогу.

Попри певні правові прогалини, зокрема щодо статусу кіберволонтерів, волонтерський рух продовжує розвиватися, демонструючи здатність українського суспільства до самоорганізації та взаємопідтримки. Подальша еволюція волонтерства залежатиме від суспільних потреб, технологічних можливостей та готовності громадян продовжувати служити спільному благу.

Важливо відзначити, що волонтерство під час війни вимагає особливої обережності та дотримання всіх вказівок та законів, пов'язаних із безпекою та правами людини. У деяких випадках для участі в таких програмах може знадобитися спеціальна підготовка та навчання.

Ключові слова: волонтерська діяльність, волонтерство, гібридна війна, права людини, приватне право.